

N^o

VERBINDING

2

juni 2024

VERANDEREN

gaat niet zonder rust,
moed en wijsheid

NIEUWE TIJDEN

vragen om
nieuwe keuzes

OP DE KOFFIE BIJ

Jan en Gerda Verbeek

DE LAND BOUWERS TWENTE

brengt overheid,
bedrijven en
landbouw bij elkaar

cgmv vakorganisatie

Colofon

VERBINDING, JAARGANG 9, NUMMER 2, JUNI 2024

Verbinding is het informatiemagazine van Christen Contact Agrarisch (CCA) en CGMV agrariërs. CCA is een christelijke vereniging van leden die zich met de agrarische sector verbonden voelen. CCA ondersteunt bij het maken van rechtvaardige keuzes, thuis, op het werk en in het bedrijf. CGMV is een vakorganisatie voor christenen waarbinnen agrariërs verenigd zijn. Verbinding verschijnt vier keer per jaar.

REDACTIE
Wiggele Oosterhoff (CCA)
Pieter Cnossen

SECRETARIAAT CCA
Graaf van Lyndenlaan 25
3771 JB Barneveld
T: 0342 – 42 41 13
E: administratie@cca-nederland.nl
W: www.cca-nederland.nl

EINDREDACTIE
Ineke Evink

SECRETARIAAT CGMV
Hanzelaan 344
8017 JL Zwolle
T: 038 – 42 54 379
E: info@cgm.nl
W: www.cgm.nl/agrariërs

DRUKWERK EN DISTRIBUTIE:
Drukkerij Van Dijk, Meppel

REDACTIEADRES CGMV
CGMV agrariërs
E: redactie@cgm.nl

ADVERTENTIES
Eddy Morren
T: 0318 – 25 30 20 of 0623056672
E: info@morrenmedia.nl

REDACTIEADRES CCA
Wiggele Oosterhoff
E: wiggele@oosterhoff-consult.nl

VERANTWOORDELIJKHEID

Aan artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed, maar de ervaring leert dat fouten nooit helemaal zijn te voorkomen. Daarom kan geen verantwoordelijkheid worden aanvaard voor eventueel onvoorziene gevolgen, veroorzaakt door fouten in gegevens die door derden zijn aangeleverd. Standpunten, verwoord in artikelen en interviews door derden, hoeven niet overeen te komen met de standpunten van CCA en CGMV. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

ABONNEMENTEN

U kunt een abonnement op het blad nemen door lid te worden van CCA of CGMV agrariërs (of beide). Op de websites (www.cgm.nl en www.cca.nl) staat hoe u zich kunt aanmelden als nieuw lid. Het lidmaatschap van het CCA kost € 80,- per jaar (€ 75,- bij automatische incasso); bij CGMV agrariërs hangt de contributie af van het inkomen. Ook kunt u een los abonnement nemen voor € 25,- per jaar.

Overdenking

VERANDERING IN HET LICHT VAN GODS LIEFDE

Verandering is een constant gegeven in ons leven. Of het nu gaat om een nieuwe baan, een verhuizing, een verlies, of zelfs de groei van een kind, verandering kan zowel vreugde als angst brengen. Vaak gaat het gepaard met een gevoel van onzekerheid: waar zal de verandering toe leiden? Er is dan vertrouwen nodig om gerust de verandering te ervaren.

In Prediker 3:1 lezen we: "Voor alles is een tijd, en voor elke zaak onder de hemel is er een tijd." Deze woorden herinneren ons eraan dat elke fase van ons leven, elke verandering die we doormaken, door God is bepaald. Hij heeft een plan voor ons, en hoewel we dat plan misschien niet altijd begrijpen, mogen we erop vertrouwen dat het goed is.

Neem bijvoorbeeld de verandering die de discipelen doormaakten na de opstanding van Jezus. Van een groep angstige en verwarde volgelingen werden zij leiders die het evangelie met moed en overtuiging verkondigden.

Verandering gaat meestal samen met verlies van de oude situatie. Een situatie die misschien goed was en waarnaar je kunt blijven verlangen. Dat verlangen kan het beste blijven bij een goede herinnering waar je gerust over kunt mijmeren. Het kan echter verblindend werken voor de nieuw werkelijkheid. De mannen onderweg naar Emmaüs overkwam het: ze hadden niet door dat de opgestane Jezus met hen meeliep.

Verandering vraagt om vertrouwen. Niet in onszelf en de omstandigheden. Wel op Gods beloften en Zijn onwankelbare liefde. Hoewel de wereld om ons heen voortdurend verandert, God zelf verandert nooit. Een prachtig baken in onrustige tijden.

Pieter Cnossen, directeur CGMV

Agenda

Naast regionale bijeenkomsten hoopt CCA D.V. een aantal landelijke bijeenkomsten te organiseren. Zet de volgende data vast in uw agenda. Nadere informatie volgt.

- 2 oktober 2024, **REGIOAVOND** (regionale werkgroep en landelijk bestuur)
- 15 november 2024, **LANDELIJKE LEDENDAG**

Kijk ook op:

CCA: www.cca-nederland.nl

CGMV: www.cgm.nl/agenda

Inhoud

- 4 OM TE VERANDEREN MOET JE WETEN, KUNNEN EN WILLEN
- 8 VAN TEMPEL NAAR SYNAGOGE
- 10 OP DE KOFFIE BIJ JAN EN GERDA VERBEEK
- 14 BOMEN PLANTEN IS OOK LANDBOUW
- 17 DE LAND BOUWERS ZIJN OP ZOEK NAAR NIEUWE VERDIENMODELLEN

Redactioneel

Als je je leven van een afstandje bekijkt, kun je zien dat het vaak bolstaat van de veranderingen. Vaak komen ze geleidelijk en rol je er als het ware vanzelf in. Soms komen de veranderingen schoksgewijs en moet je zelf in actie komen. In dat laatste geval kun je ervan wakker liggen, voel je je genoodzaakt advies in te winnen, kan het zelfs bedreigend voelen.

Het thema van de vorige Verbinding was loslaten, en van deze editie is het verandering. Daarvoor zijn we op bezoek gegaan bij de familie Verbeek, die hun reguliere varkenshouderij veranderde in een biologische. Ook bij hen kwam een aantal zaken samen.

Die samenvallende gebeurtenissen heb je lang niet altijd in de hand. Eric Kleissen probeert daar met De Land Bouwers Twente wat aan te doen door overheid, landbouw en waterschappen bij elkaar te brengen. Dat levert soms verrassende resultaten op.

Columnist Jochem deelt een persoonlijk verhaal over verandering. Veranderen kan spannend zijn, schrijft hij, je weet immers wel wat je hebt maar niet wat je krijgt. Toch koos hij ervoor zijn hart te volgen.

Classispredikant Klaas van der Kamp belicht het thema vanuit Bijbels perspectief. Nieuwe tijden vragen om nieuwe keuzes, constateert hij nuchter aan de hand van het oude testament.

Ineke Evink, eindredacteur

VERANDEREN

*‘God, geef me de rust om te accepteren wat ik niet kan veranderen. Geef me de moed om te veranderen wat ik wel kan veranderen. Geef de wijsheid om het verschil tussen beide te zien.’
Dit gebed beschrijft kernachtig waar dit nummer van Verbinding over gaat: over veranderen, over rust, moed en wijsheid.*

Tekst: Wiggele Oosterhoff en Pieter Clossen Beeld: Unsplash

LOSLATEN EN VERANDEREN

Het vorige nummer van Verbinding had als thema ‘loslaten’. De artikelen en de praktijkverhalen gingen over het loslaten van een bedrijf, een kerkelijke gemeente, een woonplaats of bepaalde zekerheden. Het gedicht ‘Doorheen’ en de boekrecensie van De Oversteek beschreven het doel van loslaten, namelijk veranderen. Want loslaten is geen doel op zich. Het is een voorwaarde om te veranderen, om van A naar B te komen. Als vervolg op het thema loslaten staat dit nummer van Verbinding in het teken van veranderen.

“Het vertrouwen in techniek is ongepast groot”

TIJDEN

In april 2023 verzorgde André Hoogendijk de Life Lezing op Aeres Hogeschool Dronen. Hoogendijk is historicus en landbouwkundige en in het dagelijks leven werkzaam als directeur van BO Akkerbouw. De titel van de lezing was ‘Transitie in vertrouwen’. Hoogendijk schetst in zijn verhaal grote veranderingen in de loop van de geschiedenis. Hij concludeert dat veranderingen van alle tijden zijn en dat de land- en tuinbouw én de samenleving steeds in staat bleken om bepaalde veranderingen door te maken. Dat geeft volgens hem vertrouwen in de toekomst. We hebben het eerder gedaan! Professor Jan Rotmans, expert op het gebied van transitie en duurzaamheid, gaat een stap verder. Hij zegt dat we niet langer leven in een tijd van veranderingen, maar dat we leven in een verandering van de tijd. Hij ziet grote opgaven in onze tijd bij elkaar komen. Hij doelt op opgaven op het gebied van duurzaamheid, klimaat, bodem en water, voedsel en gezondheid,

biodiversiteit, enzovoort. Deze opgaven vragen volgens hem om fundamentele veranderingen en het maken van keuzes.

INNOVEREN

De Nederlandse land- en tuinbouw staat bekend om zijn innovatiekracht. Veel veranderingen die nodig of wenselijk zijn, worden door middel van innovaties gerealiseerd. Het vertrouwen op die innovatiekracht als oplossing voor problemen is groot, bijna onbegrensd zelfs. Als je kijkt naar hoe er over het oplossen van het stikstofvraagstuk wordt gesproken, herken je dit wellicht. De vraag is echter of innovaties de nodige of gewenste veranderingen zullen bewerkstelligen. Professor Egbert Schuurman betoogde in zijn colleges Reformatorische Wijsbegeerte dat een technische oplossing voor een probleem vaak een nieuw probleem met zich meebrengt. Hij noemt dat ‘technicisme’. Het vertrouwen of zelfs geloof in de techniek is volgens Schuurman vaak ongepast groot. Ons eigen gedrag moet ook veranderen.

GEDRAGSVERANDERING

We weten dat gedragsverandering bij mensen lastig is. Het duurt vaak lang voordat mensen hun gedrag aanpassen. Daarbij spelen allerlei factoren een rol. Vaak wordt gezegd dat mensen niet willen veranderen. De zin ‘de consument wil niet betalen voor duurzaamheidsinspanningen van de boer’ is hiervan een goed voorbeeld. Maar zelfs als dit klopt, zijn er meer factoren die veranderingen kunnen belemmeren. Mensen kunnen gebrek aan kennis hebben. Consumenten weten bijvoorbeeld niet hoe tafelaardappelen worden geteeld en wat een akkerbouwer daar allemaal voor moet doen. Of een boer weet niet wat de voordelen van een nieuwe machine zijn en schaft hem daarom niet aan. Bij dit laatste voorbeeld

kan ook een gebrek aan vaardigheden een rol spelen. Beide, gebrek aan kennis en gebrek aan vaardigheden, zijn relatief gemakkelijk op te lossen, namelijk door te leren, door het volgen van cursussen of trainingen. Dit leren gaat over hoofd en handen.

*Veranderen =
weten + kunnen +
willen + zijn*

*Veranderen =
hoofd + handen +
hart*

*Veranderen =
leren + bekeren*

Bij willen en zijn, ligt dat anders. Dat is niet een kwestie leren, van een cursus of training volgen. Om het willen van mensen te veranderen, is iets fundamenteel nodig. Je zou dat ‘bekeren’ kunnen noemen. Om de houding van mensen te veranderen, kom je namelijk bij hun hart: wat wil je wel en wat wil je niet? En ook, waar geloof je in? Op basis van welke (levens) overtuiging doe je dingen wel of niet? Welke keuzes maak je op basis van je geloofsovertuiging? Om op niveau van het hart te veranderen en andere keuzes te maken, is een goed gesprek en ook gebed nodig.

RUIMTE EN ZORG

Wanneer je vast zit in systemen of patronen is het lastig om te veranderen. Je ziet of ervaart geen ruimte om het

boon
techniek

www.boontechniek.com

E.J. BOS
DIERVOEDING

Ribesstraat 5
Edeveen
T 0318-571155
E orders@ejbos.nl

Met zorg
voor diervoer

www.ejbos.nl

'Het Anker' bv
kuikenbroederij en pluimveebedrijf

Het adres voor duurzame en
biologische jonge hennen

BOVANS BROWN

veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
donkere schaalkleur
goede leefbaarheid
ook geschikt voor vrije uitloop

ISABROWN

hoge kilogramproductie p.o.h.
prettig gedrag in volière
goede leefbaarheid
robuust

robuust
goede leefbaarheid
veel courante eieren
uitstekend nestgedrag
ook geschikt voor vrije uitloop

DEKALB WHITE

Ochten
Telefoon: 0344-641349
Website: www.hetankerbv.nl
E-mail: administratie@hetankerbv.nl

Het beste dichtbij

Samen met u willen wij het beste rendement voor uw bedrijf realiseren. Afgestemd op de behoefte van uw dieren en uw bedrijf. Met kennis, innovatie en persoonlijke aandacht dragen wij bij aan een beter resultaat in uw stal. Wilt u, net zoals onze klanten, goed voer+ advies op maat?

Onze rundvee-, legpluimvee-, vleespluimvee-, varkens-, gelten-, schapen- en plant & teelt specialisten helpen u graag!

Kijk op:
www.abzdesamenwerking.nl

ABZ De Samenwerking

anders te doen. Dat is het geval als boeren en tuinders niet de financiële ruimte hebben om te veranderen, ook al willen ze dat misschien wel heel graag. De fysieke ruimte kan ook beperkend zijn. De grond is er niet geschikt voor of de omgevingswet laat het niet toe. Wat ook kan ontbreken, is de mentale ruimte. De zorgen over de toekomst van het bedrijf en/of de familie kunnen zo groot zijn, dat er geen ruimte in het hoofd en het hart is om überhaupt na te denken over veranderingen. Wanneer anderen dan tegen jou praten over noodzakelijke veranderingen, kan dat te veel zijn. Wij pleiten daarom voor de nodige zorg. Dat is ook de reden dat CCA en CGMV agrariërs in december 2022 de ministers Adema en Van der Wal in een open brief hebben opgeroepen om boerenfamilies te ondersteunen bij het voeren van gesprekken over hun toekomst.

GOED GESPREK MET DE ANDER

Voor een goed gesprek is een betrouwbare gesprekspartner nodig. Dan kun je je zorgen delen en anderen betrekken bij vragen en problemen die je ervaart. Een goed gesprek hoeft niet altijd een gedeelde mening op te leveren. Een goed gesprek levert wel erkenning op: de ervaring dat je gezien wordt en dat je er niet alleen voorstaat. Dat geeft in veel gevallen al rust, de moed om toch door te gaan of juist los te laten.

De leden van CGMV bestaan niet alleen uit agrariërs. Ook dominees, kosters, onderwijzers, zorgpersoneel en mensen uit andere sectoren zijn aangesloten. Iets dergelijks geldt ook voor CCA. Wat de leden van CGMV en CCA delen is het verlangen om samen vorm te geven aan goed werk. We zijn voor harmonie en samenwerking. Mensen die leven onder dezelfde paraplu van de Schepper horen bij elkaar, ze dragen zorg voor elkaar en voor de schepping. Ook of misschien wel juist als het moeilijk is.

Om met een ander in gesprek te komen is het nodig dat we elkaar ontmoeten. Daarin kun je soms een drempel ervaren. Geregeld zitten vooroordelen ons in de weg. Dat is niet vreemd, maar wel goed om te weten en iets mee te doen. Dat vraagt wellicht wel het een en ander. Moed om de ander op te zoeken. Wijsheid om de juiste woorden te kiezen. Of wellicht nog beter, te kiezen voor stilte en luisteren.

ONUITPUTTELIJKE BRON

Dat haal je als mens niet uit jezelf. Daarom is het zo mooi om een beroep te kunnen doen op een onuitputtelijke bron van levend water, van liefde. Iemand vertelde laatst dat zij – geïnspireerd door een preek – een bepaalde periode dagelijks een paar mensen opdroeg in gebed. Daar kan het begin liggen van een

zachter hart voor de ander, die immers ook een geschapen, gewild en geliefd mens is. Met wellicht andere opvattingen, maar ten diepste een mens, net zo verlangend naar verbinding als jij. Juist dat was de titel van de Life Lezing bij Aeres Hogeschool Dronten op 4 april dit jaar, uitgesproken door minister Carola Schouten. Hoe blijf je de ander zien? Een betere wereld begint bij jezelf. Het begint bij het op het oog kleine gebaar van het gebed. Een moment waarin je rust ervaart, moed en wijsheid ontvangt. Daar kunnen we beter op vertrouwen dan op technisme. Een tweede is het aangaan van gesprekken met anderen, ook buiten je sector en de kring van familie, vrienden en bekenden. Dat zorgt niet alleen voor verbinding en begrip, maar levert ook nieuwe denkwijzen over de problemen en uitdagingen waar we samen voor staan.

Bronnen

- André Hoogendijk, 2023. *Transitie in vertrouwen*. Life Lezing 2023, Aeres Hogeschool Dronten.
- Wiggele Oosterhoff, Jan Overeem en Niels Rook, 2022. *Geef aandacht aan boerenfamilies*. Nederlands Dagblad.
- Carola Schouten, 2024. *Hoe blijf je de ander zien?* Life Lezing 2024, Aeres Hogeschool Dronten.

De Life Lezingen van Aeres Hogeschool Dronten zijn terug te lezen op <https://www.aereshogeschool.nl/over-aeres-hogeschool/dronten/economy-of-life/life-lezingen>

JUIST CRISIS KAN LEIDEN TOT HEILZAME VERANDERING

Sommige mensen spreken van een seven years itch. Ze bedoelen daarmee dat gevoelens na zeven jaar veranderen. Dat is spannend als je een relatie hebt. Ben je in staat op een nieuwe manier je relatie te definiëren, zodat je duurzaam verder kunt?

Tekst: Klaas van der Kamp Beeld: Unsplash

In bredere zin wordt de term ook wel gebruikt om aan te geven dat mensen na ongeveer zeven jaar nieuwe uitdagingen zoeken, een nieuw huis, een nieuwe baan, een nieuwe sport. Of de theorie klopt, blijft de vraag. Als we een biografie lezen van iemand of terugkijken op ons eigen leven is wel duidelijk dat je breuklijnen kunt aanwijzen, perioden van loslaten en veranderen.

DUBBEL
Wij mensen kijken wat dubbel aan tegen verandering. Aan de ene kant hebben we honger naar nieuwe ervaringen. We gaan om die reden op vakantie. Even een break. Een reset. Aan de andere kant zien we er tegen op. Als je van baan verandert, kost het eerste jaar extra energie, omdat je nog weinig op routine kunt doen. Soms zijn veranderingen

ronduit bedreigend. Vooral als je niet zelf kiest voor een nieuwe invulling, maar de invulling je wordt opgedrongen.

Ik ben zelf enthousiast betrokken bij de kerk. Ik zie dat in mijn generatie de kerk niet onveranderd kan worden doorgegeven aan een nieuwe generatie. Ik heb daar verdriet van. Ik heb het gevoel de controle kwijt te raken.

Tegelijk zoek ik naar woorden en vormen om de diepgang van levensbeschouwing toch over te dragen aan een volgende generatie. Ik wil voorkomen dat alle bovenzinnelijke waarden van geluk en geloof verdampen. Het leven mag niet opgaan in het platte vierkant van geldschrapen en dingetjes kopen.

Die ambivalentie vind je in spreekwoorden terug. 'Een rollende steen vergaart geen mos' geeft aan dat voortdurende verandering vaak geen vruchten afwerpt. 'Verandering van spijs doet eten' verradert juist de honger naar nieuwe impulsen.

CONSTRUCTIEF

De Bijbel laat zien hoe wij mensen constructief kunnen omgaan met indringende veranderingen. Een voorbeeld daarvan is de ballingschap in Babel. Keizer Nebukadnezar veroverde Jeruzalem en voerde een bovenlaag van de bevolking uit Israël af naar Babel. Daar zaten de voormalige elites in zak en as. Ze waren hun huis kwijt, hun land kwijt, hun tempel kwijt. De Babyloniërs hadden alles aan gruzelementen geslagen. De Joden waren met de tempel ook hun godsdienst kwijt. Ze konden niet meer offeren. En daarmee konden ze geen verbinding meer leggen met God. Ze waren overgegeven aan eenzaamheid; zowel materieel als spiritueel.

En dan staat er in Babel een Jood op die zegt: 'We hebben toch nog de verhalen? Zullen we de verhalen opschrijven?' En een ander vult aan: 'Ja, en nu we de verhalen op schrift hebben, kunnen we ook wel bij elkaar komen en delen daarvan lezen'. En weer een ander zegt: 'Ja, en als we elkaar dan toch ontmoeten, kunnen we ook wel samen bidden'. En zo nemen de Joden afscheid van de tempel en introduceren ze iets nieuws: de synagoge. Een grote verandering. Een revolutie, mag je wel zeggen.

“De synagoge was een grote verandering”

De verandering is zo groot, dat het zelfs Bijbelschrijvers overvalt. Er is maar één tekst in de Bijbel waar naar de invoering van de synagoge wordt verwezen, en dat is Ezechiël 11:16. De tekst is zo bijzonder, dat Bijbelvertalingen struikelen over de manier waarop ze het moeten weergeven. De NBV21 komt in de buurt als het vertaalt: 'Dit zegt God, de Heer: Al heb Ik hen weggevoerd naar verre volken en hen over vele landen verstrooid, Ikzelf was daar voor hen een heiligdom, hoe pover ook'.

INGRIJPEND

Het is een ingrijpende gedachte: De God met wie men generaties lang contact heeft gezocht door dieren te offeren, word je nu gewaar door nauwkeurig

teksten te lezen en te bidden. Nieuwe omstandigheden dwingen tot andere vormen en andere keuzes. En uiteindelijk blijken de veranderingen zo krachtig dat je tot op de dag van vandaag in diverse plaatsen synagogen hebt. Je ziet in de Bijbel vaker van die paradigmawisselingen. Vergelijk bijvoorbeeld de manier waarop Abraham God aanspreekt met de manier waarop Mozes het geloof inricht. Abraham trekt door het land Israël en bouwt spontaan een altaar, slacht een dier, spreekt er gebeden uit en trekt de volgende dag weer verder (Genesis 12: 7/8). Maar als de Egyptische ballingschap is geweest en het volk groeit naar een schare van alleen de mannen al zeshonderdduizend personen (Exodus 12: 37), is er minder plaats voor spontaneïteit. Mozes put zich uit in het beschrijven van voorschriften en regelingen. Lees de Pentateuch er maar op na. Spontaneïteit krijgt te maken met uitvoerige regelgeving.

Wisselende omstandigheden dagen mensen uit hun oude gewoontes af te leggen en opnieuw positie te kiezen. Veranderingen blijken vaak verbeteringen te zijn, als je logisch nadenkt, gevoel en verstand gebruikt. Nieuwe tijden vragen om nieuwe keuzes.

Klaas van der Kamp is classispredikant van de classis Overijssel-Flevoland van de Protestantse Kerk. www.klaasvanderkamp.nl

Wie? **Jan en Gerda Verbeek**
 Waar: **Woudenberg**
 Wat: **Van 1200 naar 120 zeugen**

Aanpassen is een rode draad bij de familie Verbeek

De karakteristieke oude boerderij van Jan en Gerda Verbeek lijkt klein naast de grote schuren ernaast. ‘Het Laagerf’ staat in gotische letters op een schild bovenaan de voorgevel, bijna als de straat waaraan hij staat, een eind buiten Woudenberg. Nog geen kilometer verderop begint landschapspark de Utrechtse Heuvelrug.

Tekst en beeld: Ineke Evink

Het is duidelijk ‘werk in uitvoering’ op het erf. Een deel van een grote schuur is aan één kant open, de spanten steken er nog uit. Tot 2022 boden de schuren plaats aan 1200 zeugen, 6500 biggen en 100 vleesvarkens.

Zo is het niet altijd geweest. Jans opa van moederskant kocht de boerderij eind jaren veertig. Hij hield er twintig vleesvarkens, tien koeien, en 300 kippen. Toen Jans vader in 1955 op de boerderij introuwde begon hij met biggen fokken. En dat gebeurt nog steeds op Het Laagerf.

ANDERE WEG

“We passen ons steeds weer aan, dat is een rode draad”, zegt Jan, zittend aan tafel na het middageten. De boerderij is ook met Jan en Gerda weer een andere weg ingeslagen. Jan is in 1984 in het bedrijf gekomen, nadat hij van school kwam. Tot 2002 hielp zijn vader nog mee, tot zijn 79ste. “Ik groeide op tussen de varkens en koeien”, vertelt Jan. “Ik ben in dit huis geboren en ik weet precies waar dat was”, en hij wijst lachend naar achteren: “daar!”

“Het nadeel van specialiseren is dat het bedrijfsrisico toeneemt”

In 1992 nam Jan het bedrijf helemaal over en in 1993 kwam boerendochter Gerda erbij. Gerda werkte in de bejaardenzorg in Amerongen bij de Diaconessen maar daar is ze na de geboorte van de op een na jongste mee gestopt. “Het werd steeds drukker op de boerderij. Op het laatst was ik alleen nog maar aan het werk.”

OMSLAG

Inmiddels zijn Jan en Gerda vijf kinderen en een belangrijke omslag verder. “In 2000 zijn we gestopt met melken”, vertelt Jan. “De bank wilde een uitbreiding van het aantal koeien niet financieren. Toen zijn we met alleen varkens verdergegaan. Als je groter wordt, gaat de handel makkelijker en kun je beter personeel aannemen.” En dat is fijn want op vakantie gaan is dan ook mogelijk. Maar nadelen zijn er ook. “Het nadeel van specialiseren is dat het bedrijfsrisico toeneemt, zoals op dierziektes. Als er bijvoorbeeld varkenspest uitbreekt, gaan de grenzen op slot. En wij exporteerden onze biggen naar Duitsland. Dan zouden wij per week met 700 varkens extra zitten op het erf, en daar is geen ruimte voor.” Beoogd opvolger zoon Frans vond de situatie ook niet ideaal. Hij werd zzp’er na zijn mbo-4-opleiding Groen, en maakt echo’s van drachtige zeugen, schapen en

geiten. “Ik zit voor dit werk de hele dag langs de weg en dat wil ik niet blijven doen.”

ONDERNEMINGSPLAN

En zo kwam er een aantal dingen bij elkaar. Frans moest voor school een ondernemingsplan opstellen en ontdekte dat de biologische varkenshouderij loont. Vervolgens ging hij kijken bij een aantal biologische boerderijen. “Ik zag daar dat je daar veel meer buiten werkt, en dat het bovendien te behappen is qua werk. We zijn nu nog met z’n drieën, mijn vader, moeder en ik, maar dat blijft op den duur niet zo.” Toen ging het opeens snel. “Eerst moet je de afzet regelen”, zegt Jan. Hij ging het gesprek aan met De Groene Weg, marktleider in de biologische vleessector in Nederland en de op één na grootste in Europa. Eind 2021 sloten Jan en Gerda een contract. De bank zag de omslag

>>

ook zitten en wilde wel financieren, en binnen drie maanden was ook de omgevingswetvergunning geregeld. Wat volgde was een ingrijpende verbouwing van de stallen. Voor biologisch gehouden varkens gelden immers heel andere eisen voor de huisvesting.

Buiten schieten de varkens snel de stal in als ze mensen horen aankomen. Sommige varkens zijn roze, andere hebben zwarte en grijze vlekken. Jan pakt een big op en laat zien dat die wel drie rassen in zich heeft: een breed vlak helemaal roze, een streep ernaast beige, en nog een stuk met grijze vlekken. "Zo wordt er steeds verder gefokt, voor het beste vlees." De slacht gebeurt bij Vion in Apeldoorn, waar de biologische varkens als eerste aan de beurt zijn. Jan: "Dat is beter voor de varkens want het is rustiger, en beter voor het vlees want stress maakt het vlees droger."

"biologische varkens moeten vrij naar buiten kunnen lopen en daarom hebben we uitgangen in de oude stalmuren gemaakt. De ruimte tussen de stallen zelf is net genoeg voor het SKAL-keurmerk. Biologische varkens hebben meer dan drie keer zoveel ruimte als regulier gehouden dieren. Van andere schuren hebben we de daken afgehaald zodat de varkens buiten kunnen lopen. Het is maar goed dat dat kon, anders hadden we nog veel meer vergunningen moeten aanvragen."

Tegenslag was er ook. Jan kwam tijdens het werk onder een shovel terecht en bleek zeven ribben te hebben gebroken. De gevolgen waren dat hij alleen aanwijzingen kon geven en Frans en het personeel het meeste werk moesten doen. Hij houdt zijn rechterarm half omhoog. "Ik kon mijn arm toen nog maar half optillen. Op de plek waar de shovel terecht kwam, zit een zenuwknooppunt. Als ik lang heb gestaan, voel ik het weer."

RUIMTE

Er is ruimte over, nu er nog maar 120 zeugen liggen in plaats van 1200. De grootste en nieuwste stal biedt daarom onderdak aan caravans en campers. De acht hectare land wordt niet meer gebruikt voor mais maar valt onder agrarisch natuurbeheer. Jan en Gerda gingen in het begin verder

met dezelfde zeugen maar dat bleek geen succes. "Varkens die biologisch worden gehouden, vertonen meer natuurlijk gedrag. En deze varkens zijn fel van aard. Nu hebben we Topig50- varkens, die zijn veel rustiger en hebben ook een betere uier. Daardoor kunnen ze hun eigen biggen zogen. Als dat niet lukt, geeft dat altijd veel gedoe en veel werk."

Al met al was het een grote verandering. "Het is heel anders werken," vindt Gerda. "Ik heb nog het meeste gehad aan adviezen van andere biologische boeren. Frans kwam daar al veel vaker, dat kwam ook mooi uit." Biologisch boeren is meer marktgericht werken, vindt Jan. Reguliere boeren werken vaak vooral met het oog op kostenbesparing. De grootste winst is rust, zegt Jan, en hij wijst naar zijn hoofd. "Er zijn nu vijf zeugen die werpen, in plaats van 60, en 70 biggen in plaats van 800. Het meeste werk is nu uitmesten en vers strooisel aanbrengen. We hebben veel meer tijd dan eerst, ook voor erfbezoekers." "Vroeger werkte ik in de kraamstal, nu kan ik 's morgens zwemmen", zegt Gerda. En dat bevalt uitstekend.

"De grootste winst is rust"

"Er zijn nu vijf zeugen die werpen, in plaats van 60, en 70 biggen in plaats van 800"

Oude situatie

Nieuwe situatie

COLUMN

Passie

Het thema 'verandering' past heel goed bij wat ik de afgelopen tijd heb meegemaakt. Daarover wil ik graag iets delen.

Naast de boerderij heb ik ook een passie voor de zorg en daarom zijn wij al een tijd bezig met het op poten zetten van een zorgtak, naast de boerderij. Inderdaad, al een tijd bezig, want het lijkt er maar niet van te komen.

Maar laatst sprak een voorganger bij ons in de kerk over het herkennen van je ware passie. God heeft ons een passie gegeven, een liefde waar ons hart sneller van gaat kloppen. In het diepst van je hart ervaar je dat je daarvoor bent gemaakt. En ik ervaarde dat God mij aanmoedigde om de passie die ik voel voor zorg niet links te laten liggen maar er juist meer tijd in te investeren.

Na een tijdlang wikken en wegen heb ik er daarom voor gekozen minder tijd aan de boerderij te besteden en meer tijd voor de zorg vrij te maken. Dat voelt als een hele verandering en als heel ingrijpend. Ik was er helemaal aan gewend mijn leven in te richten met (voornamelijk) het oog op de boerderij. Het onbekende is spannend, dus ik koos elke keer de bekende weg waardoor mijn liefde voor de zorg geen ruimte kreeg. En altijd bleef ik daardoor het gevoel hebben dat er wat miste.

Nu ervaarde ik echter zozeer dat ik mijn focus wat moest verleggen, dat ik ervoor heb gekozen mijn tijd anders te investeren. Ondanks de spanning die dat opleverde, voelde het ook als een soort opluchting dat ik voor de passie ging kiezen die God mij had gegeven.

Ik hoop dat ik door dit te delen je kan aanmoedigen om goed na te gaan welke passie en liefde God jou gegeven heeft. Het kan soms heel spannend daarvoor te kiezen, maar uiteindelijk geeft het je hart rust. God heeft die liefde immers zelf in ons hart gelegd.

Jochem

Jochem Noordermeer (1997) is zoon van een biologische akkerbouwer in Middenmeer. Hij studeerde tuin- en akkerbouw en werkt samen met zijn vader in een maatschap.

AGROFORESTRY

‘Iedere generatie Folmer plant een paar eikenbomen op het erf. Een volgende generatie kan er een paar omzagen en het hout gebruiken.’ Dat vertelde Theo Folmer tijdens een bijeenkomst van Bijbel en Landbouw.

Tekst: Wiggele Oosterhoff Beeld: o.a. Pexels

AGROFORESTRY

Jacob Haalstra gaf aan het begin van de bijeenkomst een uitgebreide presentatie over agroforestry. Omdat veel mensen zich afvragen wat agroforestry precies is, begint hij met een definitie.

“Het opzettelijk integreren van houtige gewassen (bomen en struiken) met de teelt van gewassen en dierlijke productiesystemen, vanwege de beoogde voordelen die ontstaan door de ecologische en economische interacties.”

Met andere woorden, de aanplant van bomen en struiken integreren in het agrarische bedrijf. Jacob is betrokken bij het netwerk agroforestry van de provincie Gelderland. Elke provincie heeft tegenwoordig zo’n netwerk. Hij begeleidt boeren die met agroforestry aan de slag gaan en brengt ze samen om van elkaar te leren.

Agroforestry op een boerenbedrijf is altijd maatwerk. Wat wil de ondernemer precies? Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten diensten: productiediensten, culturele diensten en regulerende diensten. Bij productiediensten kan het over voedsel, biomassa of houtproductie gaan. Bij culturele diensten over natuurlijk erfgoed of groene recreatie. Bij regulerende diensten over koolstofvastlegging, het tegengaan van bodemerrosie of het stimuleren van waterberging. Per bedrijf en situatie wordt er gekeken naar mogelijke stapeling van diensten en vergoedingen.

VRAAGSTUKKEN IN DE PRAKTIJK

Jacob komt in de praktijk allerlei vraagstukken tegen die om een oplossing vragen. Vaak heeft een boer te maken met knellende en conflicterende wet- en regelgeving. Ook het gebrek aan kennis bij ambtenaren is dikwijls een beperkende factor.

RENTMEESTERSCHAP

De bijeenkomst van Bijbel en Landbouw werd op 20 april gehouden op het bedrijf van Theo Folmer. Hij boert als negende generatie op een gemengd bedrijf in Lunteren. Hij heeft 6000 biologische legkippen. De zestig koeien zijn in omschakeling. Hij verbouwt akkerbouwgewassen zoals granen en (voeder)bieten. De familie doet ook loonwerk. Theo probeert zoveel mogelijk zelfvoorzienend te worden.

In een perceel naast de kippenschuur heeft hij notenbomen geplant. De notenbomen worden met behulp van druppelirrigatie van water voorzien. Om het perceel heen is een houtwal aangelegd, vooral voor beschutting en windkering. In de houtwal staan diverse bomen en struiken die de biodiversiteit stimuleren.

Theo probeert als christen te boeren. In het gesprek daarover komen verschillende aspecten langs. Hij wil als rentmeester verantwoordelijkheid voor de bodem dragen. Goed voor je grond zorgen, doe je voor de lange termijn.

Dat langetermijndenken zit in de genen van dit familiebedrijf dat zich al negen generaties op deze plek bevindt. Theo vertelt dat iedere generatie een paar eikenbomen op het erf plant. Zo kan een volgende generatie er een paar omzagen en het hout gebruiken. Hij heeft de ontvangstruimte waar we zitten met eikenplanken afgetimmerd. Daardoor heeft de ruimte een mooie authentieke uitstraling gekregen. De keuze voor de melkfabriek waaraan hij de biologische melk levert, heeft voor Theo ook met het christelijk geloof te maken. Hij vindt de zondagsrust belangrijk en kiest daarom voor een melkfabriek die niet op zondag melk ophaalt.

“Agroforestry op een boerenbedrijf is altijd maatwerk”

BOMEN IN DE BIJBEL

Jacob vertelt in zijn presentatie over een aantal Bijbelteksten over bomen.

- **Boom van leven** (Genesis 2). Bomen produceren zuurstof en zijn van levensbelang voor mensen. Ook dieren (koeien en varkens) blijken voorkeuren voor bepaalde soorten bomen te hebben, vanwege bepaalde mineralen zoals koper en calcium.
- **Bladeren brengen genezing** (Openbaring 22). Schapen en geiten eten wilgenbladeren vanwege het pijnstillend effect.
- **Bomen fungeren als voedsel in sabbatsjaren** (Leviticus 25). Tijdens de sabbatsjaren had het land rust en werd er niet gezaaid en geoogst. De bomen leverden dan wel voedsel.
- **Vogels nestelen in bomen** (Mattheüs 13). Denk aan roofvogels die plagen zoals muizen bestrijden. Ook herbergen bomen en struiken veel insecten. Uit onderzoek blijkt dat in wilgen, eiken en berken honderden insectensoorten voorkomen.
- **Bomen zijn geplant aan waterstromen** (Psalm 1). Bomen langs beken houden de (oever-)wallen vast. Ze halen door hun diepe wortelstelsels mineralen uit de bodem, waardoor deze niet naar het oppervlaktewater spoelen.
- **Bomen geven schaduw** (Jona 4). Door schaduw van bomen kan hittestress bij dieren worden voorkomen. Uit onderzoek blijkt dat hittestress tot wel 10 procent productieverlies kan leiden. Door windbreking kunnen gewassen beter groeien. Direct naast een singel is de opbrengst minder, maar verder van de singel juist meer. Uiteindelijk kan windbreking tot meeropbrengst leiden.
- **Bomen als teken van hoop** (Job 14). Bomen plant je voor een volgende generatie. Theo Folmer plant, net als vorige generaties op zijn bedrijf, een paar eikenbomen. De bomen zijn een teken van hoop voor de volgende generaties.
- **Ceders van de Libanon** (1 Koningen 5). Het cederhout van de Libanon was gewild als bouwhout. Koning Salomo gebruikte het voor de bouw van de tempel.
- **Eiken van Mamre** (Genesis 13). Bomen kunnen ook een aanduiding van een bepaalde plek zijn. Een plek waar een verhaal bij hoort.

Mooie Bijbelse voorbeelden die een inspiratiebron kunnen zijn!

De waarde van de grond is eveneens belangrijk. Wanneer bomen en struiken als natuur tellen, is de (landbouw)grond minder waard. Ook mag er minder mest op het bedrijf worden uitgereden. Wordt er vastgehouden aan de herplantplicht? Vaak wordt daarvoor naar oude kaarten van 80 tot 100 jaar geleden gekeken. Maar het landschap is altijd in ontwikkeling en daarom hoeft terug naar vroeger niet altijd de beste keuze te zijn.

In het geval van Theo Folmer is de (toekomstige) afzet van de walnoten een belangrijk vraagstuk. De boeren die notenbomen hebben geplant, hebben zich laten inspireren door wijnboeren in Nederland. Ze zijn er samen op excursie geweest. De belangrijkste les van de wijnboeren was: het ontwikkelen van de afzet kost veel tijd en inzet, begin daar op tijd mee.

“Bomen zijn een teken van hoop, je plant ze voor een volgende generatie.”

INTERVIEW

UITZIEN NAAR IETS NIEUWS GEEFT ENERGIE

Niemand kan eronderuit. Er zijn grote veranderingen nodig in Nederland in het algemeen en in de landbouw in het bijzonder. Je kunt de hakken in het zand zetten maar je kunt ook samen met andere sectoren naar mogelijkheden zoeken, vindt Eric Kleissen.

Hij is betrokken bij De Land Bouwers Twente.

Tekst: Ineke Evink Beeld: Pexels

Eric Kleissen

Het verhaal van De Land Bouwers Twente begon in 2014-15. Het land zuchtte onder een economische crisis en in Twente had die grote invloed op de werkgelegenheid. Kleissen was destijds wethouder en zag kansen, samen met collega wethouder Wim Meulenkamp, nu Tweede Kamerlid. Ze brachten ondernemers en deskundigen samen om kennis en ervaring te delen. Doel: een

gezondere bodem en hergebruik van mineralen voor een duurzame Twentse agrarische sector. Dat mondde uit in Mineral Valley Twente.

Kleissen: “De focus van Mineral Valley lag op het mestprobleem: hoe maak je van mest een opbrengstenpost in plaats van een kostenpost? Het probleem was dat bestuurlijk Twente amper zicht had op de agrarische sector en wat zich daar afspeelde aan automatisering en digitalisering en welke kansen dit in zich had. Wij probeerden dat bij elkaar te brengen.”

In 2019 kwam het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP) met het voorstel om te komen tot een nieuwe agenda voor Twente. De idee daarachter was dat alle betrokken partijen, zoals overheid, landbouw en waterschappen beter moesten samenwerken. De Land Bouwers Twente kreeg de opdracht om een nieuwe agenda voor Twente te ontwikkelen. Kleissen: “We hebben een nieuwe agenda gemaakt met de intentie aan te sluiten bij de opgaven

van de toekomst, in plaats van de huidige agrarische bedrijfsvoering te optimaliseren. We hebben daarvoor met 45 organisaties en partijen gesproken, zoals Vitens, de provincie Overijssel, bierbrouwer Grolsch, ForFarmers, een zestal agrariërs, Wageningen Universiteit, Aeres, enzovoorts. We hebben hen gevraagd wat volgens hen de grote opgaven zijn voor Twente. Daar kwamen drie thema's duidelijk naar voren: water, bodemgezondheid en verdienmodel. Die drie zijn in samenhang allemaal nodig voor de toekomst van boeren en het platteland.”

VEEHOUDERS

De problemen op die gebieden zijn groot, legt Kleissen uit, en de maatregelen vanuit de overheid (welke? van de overheid?) hebben een negatief effect op het huidige verdienmodel. In Twente is 90 procent van de boeren melkveehouder, terwijl Twente voor het grootste deel uit zandgrond bestaat. Het is droogtegevoelig, afhankelijk van regenwater, de impact van kaderrichtlijn water en beekdalen is groot, en er is veel

Natura2000-gebied. Het effect van de klimaatverandering is duidelijk voelbaar. De geschatte opbrengstenderving door klimaatverandering tot aan 2050 wordt geschat op 20 procent. “De agrarische sector worstelt, de juridische druk is groot. Er moet heel veel in een hele korte tijd gebeuren, het is alsof je een tennisbal door een tuinslang duwt.”

AANVAARDING

Kleissen heeft persoonlijk ervaring met veranderingen. “Het heeft echt tijd nodig om te kunnen bewegen van weerstand naar aanvaarding. Mijn zoon van 34 werkte fulltime op onze boerderij, op een stuk land dat al in de dertiende eeuw bekend stond als boerenerf. We hebben er twee jaar voor uitgetrokken om alle kansen en bedreigingen op een rijtje te zetten. We keken naar de opgaven en het verdienmodel, en constateerden dat we niet verder konden met onze manier

van boeren. Vorig jaar hebben we de laatste 180 koeien verkocht. Mijn zoon wilde mede vanwege de geschiedenis het land graag in eigendom houden. In alle aanvankelijke alternatieven maakten koeien nog deel uit van de bedrijfsvoering. Echter, gezien de opgaven werd het wel erg ingewikkeld. De koeien werden daarvoor een beperkende factor in de zoektocht naar hoe het wél kon. Toen we die koeien loslieten, ontstond er ruimte voor alternatieven. We werken nu allebei als zzp’er, op 15 hectare van de grond wordt graan geteeld met een pakket agrarisch natuurbeheer erop, en op de overige 42 ha teelt een loonwerker snijmais. Onze zoon werkt nu tijdelijk als zzp’er bij een installatiebedrijf.”

Het was een grote verandering, erkent Kleissen. “Ik had het tien jaar geleden nooit gedacht, maar we willen

nu een nieuw landgoed maken. We willen alles omzetten naar natuur en daarom gaat de ligboxenstal eraf en de kuilvoeropslag ook. De natuurlijke loop van de beek willen we herstellen, we willen wandelpaden aanleggen, recreatiewoningen bouwen en een vergaderlocatie. Die ideeën waren al concreet toen de koeien vorig jaar oktober weggingen. Uitzien naar iets nieuws geeft zoveel energie. We hadden voor Twentse maatstaven een mooi bedrijf, toch gooiden we de boel om. Er komt vast nog van alles aan dat we nog niet weten maar mijn zoon en zijn vrouw zijn heel enthousiast. Dat is mooi om te zien. Zoals Remkes al zei: ‘Kijk naar wat er wél kan’.”

De Land Bouwers is dus een verbinder tussen partijen. Zijn er te weinig verbinders?

“Ja, die zijn er te weinig, echt. Iedereen

zegt te willen samenwerken maar iedereen werkt en denkt vanuit zijn eigen positie. Er is niet alleen verkokering tussen partijen maar ook inhoudelijk: de overheid heeft onvoldoende inzicht op de effecten van beleidsaanpassingen op de bedrijfsvoering en de exploitatie van een boerenbedrijf. Het is belangrijk dat partijen met elkaar om tafel gaan. Als je met mensen uit andere sectoren spreekt, ga je ze vaak begrijpen. Het zou zo helpen als we zouden meedenken met elkaar en dan vragen: ‘wat heb jij nog nodig en wat kan ik daar aan bijdragen’. Er wordt nu te vaak gedacht: ‘wat kun jij voor mij doen’. Wij hopen aan die omslag een bijdrage te leveren. De oplossing zit altijd in de verbinding.”

De Land Bouwers zijn onafhankelijk, vertelt Kleissen. “Ze kiezen geen kant. De Land Bouwers zijn van niemand en tegelijk van iedereen. Wij hebben geen financiële of commerciële belangen. We werken altijd vanuit de inhoud.”

Een mooi voorbeeld vindt Kleissen het Duurzaam initiatief Markelo Noord. “Boeren, Staatsbosbeheer, de gemeente, provincie Overijssel en het waterschap gaan daar samen om tafel. Doel is te voldoen aan de duurzaamheidsopgaven en toch een boterham kunnen verdienen. Het initiatief kwam van de boeren zelf, dus van onderop. Of Bermgraslab waar we samen met de veertien Twentse gemeenten, waterschap Vechtstromen en LTO kijken op welke wijze organisch materiaal uit sloten en bermen kunnen gebruikt in de agrarische bedrijfsvoering.” En natuurlijk de Twente Bouwboeren waar met vezelgewassen de samenwerking vorm wordt gegeven tussen de agrarische sector en de bouw.

BURGER

Opvallende afwezige is de burger, die is alleen indirect betrokken via de

gemeentes die meedoen met De Land Bouwers. Maar die leemte komt aan de orde bij de nieuwe agenda voor 2027, belooft Kleissen. “De burger doet wel mee met het programma Inspiratie”, zegt hij. “Dat programma organiseert bijeenkomsten en excursies. Er is bijvoorbeeld een pilot voor het basisonderwijs met aandacht voor hoe ons voedsel groeit, waar de melk vandaan komt, over de bodem en het water. Daarover is zo weinig kennis bij kinderen en jongeren.”

WILGENTENEN

Voor je aan een nieuw verdienmodel toe bent, moet je eerst het oude loslaten, meent Kleissen. Een mooi voorbeeld van een nieuw verdienmodel is het planten van wilgentenen in vernatte randen van het land. “Op percelen die zijn afgewaardeerd vanwege vernatting is dit een prima alternatief. De opbrengst van de wilgentenen samen met de renteopbrengsten van de afwaardering brengen samen meer op dan wanneer je er koeien op melkt. Wilgentenen worden gebruikt in de waterbouw als beschoeiing, in plaats van beschoeiing van kunststof of tropisch hardhout.”

Nog een voorbeeld is de teelt van miscanthus oftewel olifantsgras. Dat geeft heel goed isolatiemateriaal voor in de bouw. “Helaas denkt ook de bouw vaak nog heel traditioneel, maar er zijn al boeren die het telen en er zijn bouwbedrijven die daar goed voor betalen. Het mooie is ook: er is geen mest of bestrijdingsmiddel nodig terwijl het gewas veel CO2 opneemt. Een prima alternatief op plaatsen waar de waterkwaliteit aandacht vraagt. Natuurlijk wil je niet overal olifantsgras hebben, daarom is samenwerking met de gemeente nodig. Verbinding dus. Zolang iedereen alleen naar zijn eigen sector blijft kijken, zal het niet lukken.”

De agrarische sector kan heel veel bijdragen aan het helpen oplossen van maatschappelijke opgaven die vanuit de overheid naar ons toe komen, denkt Kleissen. “De maatschappij is vergeten na te denken over alternatieven voor de agrarische sector. Je kunt moeilijk enthousiasme verwachten van boeren als hun bestaanszekerheid in het geding komt. Als we nu eens met elkaar kunnen nadenken wat wel zou kunnen dan geeft dat weer positieve energie. Agrariërs zijn zeker onderdeel van de oplossing. Ook hier zit de oplossing in de verbinding. Dit vraagt veel van ons allemaal. Als iedereen eens zou kunnen kijken door de bril van de ander dan zou dat enorm helpen in de zoektocht naar een toekomstbestendig landelijk gebied.”

Is De Land Bouwers alleen voor boeren in Twente? Is het uitvoerbaar in andere delen van Nederland of heb je er een bepaalde mentaliteit voor nodig?

“Het kan zeker in heel Nederland, absoluut. Twente is een subtitel van De Land Bouwers. Het zou ook de Veluwe kunnen zijn, of de Peel. We hebben Twente laten staan voor de herkenbaarheid maar iedere regio kan dat voor zichzelf doen. Ik hoop dat De Land Bouwers als middel wordt gezien, ook voor andere gebieden, en dat de politiek met ons wil nadenken over de langere termijn. Dan kunnen we als experimenteergebieden ook een bijdrage blijven leveren aan de transitie van het landelijk gebied.”

WILT U ADVERTEREN?

BEL EDDY MORREN!

TEL 03 18-253020 / 06-23056672

E-MAIL: INFO@MORRENMEDIA.NL

WWW.MORRENMEDIA.NL

Van Dam, Van Dam & Verkade

INVESTEREN IN ONROERENDE ZAKEN

ACTIERENTE!

Momenteel loopt er een actierente van 5%

Neem snel contact met ons op en profiteer van de actie

Herengracht 74, 1015 BR Amsterdam | T +31 (0)20 - 4896500
info@vandamvandamverkade.com | www.vandamvandamverkade.com